

فصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات تجربی حسابداری مالی - سال ۱۵ - شماره ۵۹ - پائیز ۱۳۹۷
صفحات ۱۰۷ تا ۱۳۳

امکان‌سنجی بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر در سازمان امور مالیاتی کشور

غلامرضا سلیمانی امیری *

علی عبدالهی **

مینا ابوحمزه ***

چکیده

با توجه به وجود ضعف در گزارشگری مالیاتی در ایران از یک طرف و قابلیت‌های زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) از طرف دیگر، پژوهش حاضر به بررسی امکان بکارگیری این زبان نوین گزارشگری در سازمان امور مالیاتی کشور جهت بهبود گزارشگری مالیاتی در ایران پرداخته است. این پژوهش در مرحله اول با بررسی مبانی نظری و تجربی موجود به روش مناسنتز، به ارائه یک الگوی نظری پرداخته و با استفاده از مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، عوامل موثر بر امکان بکارگیری این زبان در سازمان‌ها را شناسایی نموده است. در مرحله دوم با تحلیل محتوای ۲۱ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، الگوی نظری اولیه را اصلاح و عوامل موثر بر امکان بکارگیری این زبان نوین گزارشگری در سازمان امور مالیاتی کشور را شناسایی نموده است. در مرحله سوم نیز، با تحلیل ۷۰ پرسشنامه به روش دلفی فازی که در اسفند ماه سال ۱۳۹۶ جمع‌آوری شد به ارائه الگوی نهایی پرداخته و امکان بکارگیری آن در سازمان امور مالیاتی کشور را ارزیابی نموده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که هرچند از منظر فن‌آوری، بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور امکان‌پذیر است اما از منظر سازمانی و محیطی امکان بکارگیری آن در سازمان امور مالیاتی کشور وجود نداشته و با چالش‌هایی در سطح سازمانی و محیطی روبه‌روست. واژگان کلیدی: زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر، سازمان امور مالیاتی کشور، گزارشگری مالیاتی، مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی

* عضو هیئت علمی گروه حسابداری، دانشگاه الزهرا

** عضو هیئت علمی گروه حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی

*** دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه الزهرا (نویسنده مسئول) Abouhamzeh1364@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۰/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۶/۱۶

مقدمه

زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر^۱ (XBRL) یک رویکرد استاندارد در جهان است که تبادل اطلاعات و به‌خصوص گزارشگری تجاری را در سراسر جهان متحول و متعالی ساخته و در بسیاری از ادارات امور مالیاتی کشورهای توسعه‌یافته در دنیا مورد استفاده قرار گرفته است (عبدالهی، یعقوبی رفیع، ۱۳۹۳). لذا به‌نظر می‌رسد، پروژه بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی ایران نیز که نماینده دولت و متولی وصول مالیات در کشور است، موجب بهبود گزارشگری و در نتیجه ارتقای رسیدگی مالیاتی خواهد شد.

به‌طور کلی، قبل از اجرای هر پروژه‌ای، ابتدا باید به امکان‌سنجی آن پرداخت. چراکه انجام یک پروژه، قطعا مستلزم تخصیص منابع محدود و صرف هزینه، زمان و انرژی است. همچنین بررسی احتمال و میزان موفقیت آن پروژه، موضوع مهمی برای تصمیم‌گیری‌های سازمانی است. بی‌شک، پس از مطالعه و بررسی دقیق امکان‌سنجی یک پروژه می‌توان با اطمینان نسبی به سایر مراحل انجام آن که عبارتند از تحلیل، طراحی، پیاده‌سازی، آزمون و حفظ پروژه، پرداخت. بنابراین، به‌منظور تجویز نسخه برای بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور نیز باید ابتدا امکان‌سنجی آن، مورد بررسی قرار گیرد. لذا هدف این پژوهش، بررسی امکان‌سنجی یا پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان امور مالیاتی کشور است.

جهت بررسی موضوع امکان‌سنجی زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در یک سازمان، ابتدا باید به بررسی موضوع پذیرش و انتشار آن در سطح سازمان پرداخت. لذا باید به‌دنبال مدلی بود که عوامل سازمانی موثر بر پذیرش فن‌آوری را در نظر بگیرد. چراکه سازمان‌ها، به‌دلیل اندازه و پیچیدگی‌های موجود، در معرض نیروی‌ها و فشارهای خارجی متعددی هستند، که مسلما در فرایند تصمیم‌گیری آن‌ها نقش بسزایی ایفا می‌کنند. بنابراین، در فرایند پذیرش یک فن‌آوری نوین در سطح سازمان، باید تاثیر عوامل خارجی نیز مورد بررسی قرار گیرند (دولین و تروشانی، ۲۰۰۷).

ویژگی‌های زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، نشان می‌دهد که تئوری‌ها و مدل‌های پذیرش فن‌آوری نوین در سطح سازمان جهت بررسی مساله پذیرش این زبان گزارشگری در سازمان امور مالیاتی کشور، بسیار مناسب و مرتبط هستند. لذا در این

1. eXtensible Business Reporting Language

پژوهش، ابتدا به واکاوی مدل مهم مطرح در زمینه پذیرش فن‌آوری نوین در سطح سازمان‌ها یعنی مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، پرداخته و سپس در چارچوب مدل پیشنهادی به بررسی مساله پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان امور مالیاتی کشور پرداخته شده است.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در جهان، زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) یک رویکرد استاندارد است که تبادل اطلاعات و به‌خصوص گزارشگری تجاری را در سراسر جهان متحول و متعالی ساخته است. بکارگیری این زبان نوین گزارشگری، در برخی کشورها از جمله امریکا، انگلستان، دانمارک، ژاپن، سنگاپور و کره جنوبی الزامی و در برخی دیگر از جمله استرالیا، آلمان و هلند کاملاً داوطلبانه است (برت و همکاران، ۲۰۱۷). همچنین، در بسیاری از ادارات امور مالیاتی کشورهای توسعه‌یافته از جمله انگلستان نیز مورد پذیرش و استفاده قرار گرفته است. در ایران نیز در چند سال اخیر تلاش‌هایی برای بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالی شرکت‌های بورسی صورت گرفته است (عبداللهی، یعقوبی رفیع، ۱۳۹۳) اما برای بکارگیری آن در سازمان امور مالیاتی اقدامی انجام نشده است.

با توجه به اینکه در کشور حرکت به سمت دولت الکترونیک و الکترونیکی نمودن فرایندها از جمله فرایند وصول مالیات آغاز شده است، لذا در آینده‌ای نه چندان دور زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) می‌تواند به یکی از کلیدی‌ترین اجزای پروسه الکترونیکی نمودن فرایندها تبدیل شود. بنابراین پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان امور مالیاتی ایران نیز که نماینده دولت و متولی وصول مالیات در کشور است، موجب بهبود گزارشگری و در نتیجه ارتقای رسیدگی مالیاتی خواهد شد.

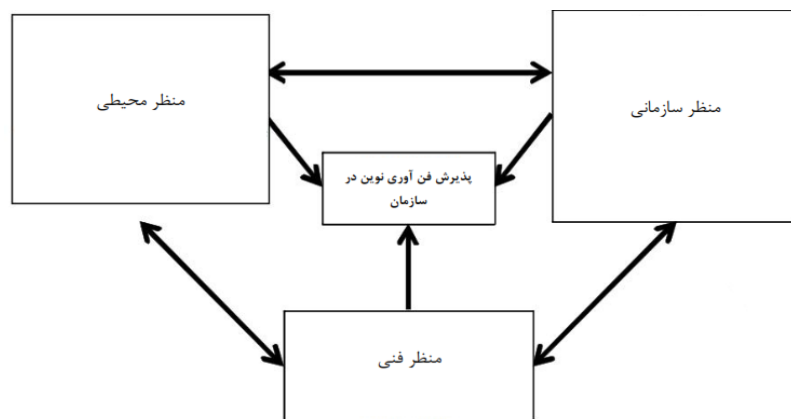
مدل فن‌آوری، سازمانی و محیطی^۱ (TOE)، توسط تورناتزکی و همکاران (۱۹۹۰) و به‌منظور مطالعه پذیرش فن‌آوری در سطح سازمان معرفی شد (ازم، ۲۰۱۲) و درخصوص پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان‌ها نیز بسیار مورد استفاده قرار گرفت (دیوید، ۲۰۱۶). این مدل سه بخشی، تاثیر عوامل خارجی را بر پذیرش

1. Technology Organization Environment Model

سازمان‌ها در نظر می‌گیرند در حالی که مدل‌های پیش از آن، بر پذیرش فن‌آوری در سطح فردی متمرکز بودند. این مدل، کاملاً مطابق با نظر بونر (۱۹۹۹) می‌باشد مبنی بر این که عوامل موثر بر قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابداری به سه گروه (متغیر فاعل، متغیر موضوع و متغیر محیط) تقسیم می‌شوند (بونر، ۱۹۹۹) که در ادامه بیشتر توضیح داده شده است.

مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE)

در این مدل، یک چارچوب کامل و جامع، دربردارنده سه بخش از عوامل موثر بر روند پذیرش و انتشار فن‌آوری در سطح سازمان‌ها معرفی شد که شامل منظر فنی، منظر سازمانی و منظر محیطی هستند. آگاهی نسبت به این سه بخش توسط افراد در معرض نوآوری یا فن‌آوری نوین، ممکن است پذیرش را تشویق یا منع نماید (هوانگ و همکاران، ۲۰۰۸). بالریج و همکاران (۱۹۷۵) اشاره نمودند که در ادبیات مربوط به پذیرش و انتشار نوآوری-ها، عوامل سازمانی به ندرت مورد توجه قرار می‌گیرند. پس از آن، توجه به عوامل سازمانی مربوط به پذیرش یک فن‌آوری نوین افزایش یافته و در نهایت، چارچوب فن-آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، نتیجه مطالعاتی بود که در این خصوص انجام پذیرفت. به این ترتیب، همان‌طور که در شکل زیر نشان داده شده است، این مدل دارای سه بخش مهم و تاثیرگذار می‌باشد که در ادامه تشریح خواهند شد.

نگاره ۱: مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE) (تورناتزکی و همکاران، ۱۹۹۰)

منظر فنی

عوامل فنی در مدل سه بخشی فن آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، در بردارنده ویژگی‌های نوآورانه است که راجرز (۱۹۸۳) معتقد است بر احتمال پذیرش تاثیر دارند. در واقع، ویژگی‌های مشاهده شده مرتبط با یک فن آوری، می‌تواند پذیرش یا عدم پذیرش آن فن-آوری را توضیح دهد. یکی از تئوری‌های بنیادی در مطالعه پذیرش فن آوری نوین، تئوری انتشار نوآوری (DOI) است (راجرز، ۱۹۸۳، ۱۹۹۵) و مدل سه بخشی فن آوری، سازمانی و محیطی (TOE) نیز نشان می‌دهد که خصوصیات درک شده از ویژگی‌های نوآورانه فن آوری، می‌تواند پذیرش آن را تشویق یا منع نماید.

اوکلاگان و همکاران (۱۹۹۲) دریافتند که شرکت‌های تولید فن آوری، باید مزیت نسبی کافی برای ترغیب پذیرش فن آوری نوین ایجاد نمایند و اطمینان دهند که فن آوری معرفی شده نسبت به ایده‌های پیش از خود، بهتر و برتر است و آن‌قدر هم پیچیده نیست که مشکلات پیاده‌سازی غیرقابل تحمل ایجاد نماید. پریمکومار و همکاران (۱۹۹۴) پذیرش تبادل الکترونیکی داده‌ها را با تقسیم فرآیند انتشار به دو مرحله‌ی تطبیق و نشر آن، بررسی می‌کنند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که مزیت نسبی و سازگاری (میزانی که فن-آوری نوین با نیازها و فرایندهای موجود در سازمان تطابق و سازگاری دارد)، دو عامل اصلی موثر بر تطبیق با فن آوری اطلاعات هستند.

رمامورتی و پریمکومار (۱۹۹۹) دریافتند که سازگاری و مزیت نسبی همراه با عوامل دیگر، میزان نشر تبادل الکترونیکی داده‌ها در سطح سازمان را تعیین می‌کنند. تئو و همکاران (۱۹۹۵)، از ویژگی‌های مشخص شده در تئوری انتشار نوآوری (DOI) برای بررسی پذیرش سازمانی فن آوری‌های نوین در سنگاپور استفاده نموده و دریافتند که پیچیدگی، یعنی این تصور که استفاده از فن آوری نوین مشکل و درک آن سخت می‌باشد و متغیرهای دیگری مانند ریسک عملیاتی، به‌طور قابل توجهی بر تمایل سازمان به پذیرش تبادل الکترونیکی داده‌ها، تاثیر می‌گذارند.

زیرساخت‌های فن آوری، بستر مناسبی ایجاد می‌کنند تا یک فن آوری نوین ساخته شود و منابع انسانی فن آوری اطلاعات، دانش و مهارت لازم برای توسعه برنامه‌های کاربردی آن فن آوری را، فراهم می‌سازند (ژو و کرامر، ۲۰۰۵). بنابراین، شرکت‌ها و سازمان‌هایی که آمادگی فن آوری بیشتری دارند، در موقعیت بهتری برای جذب و بکارگیری یک فن آوری نوین هستند (بی و همکاران، ۲۰۰۷).

منظر سازمانی

منظر سازمانی در مدل سه بخشی فن آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، سازوکار سازمانی برای نفوذ و انتشار نوآوری درون سازمان را بررسی می‌کند. عوامل موجود در منظر سازمانی می‌توانند فرایند پذیرش فن آوری نوین را تحمیل یا تسهیل نمایند و در واقع بیش-ترین اثرگذاری را بر روند پذیرش یا عدم پذیرش فن آوری نوین دارند. در این راستا، تورناتزکی و همکاران (۱۹۹۰) ثابت کردند که سازوکار درون‌سازمانی رسمی / غیررسمی، منابع سازمانی و نوآوری، نقش مهمی در پذیرش فن آوری نوین در سطح سازمان ایفا می‌نمایند (دیدریک و وست، ۲۰۰۳). برخی افراد، این منظر را آمادگی سازمانی می‌نامند.

آمادگی سازمانی توسط ایاکاوو و همکاران (۱۹۹۵) تعریف شده که مطابق با مطالعه گراندون و پیرسون (۲۰۰۴) عبارت است از دسترسی سازمان به منابع مالی و فن آوری برای پیاده‌سازی تجارت الکترونیک (یک فن آوری نوین). گراندون و پیرسون (۲۰۰۴)، جنبه-های مختلف آمادگی سازمانی که در مطالعات قبلی به دست آمده بود را خلاصه نمودند. مطالعه آن‌ها نشان داد که آمادگی سازمانی، بهترین تمیزدهنده جهت تفکیک سازمان‌هایی است که فن آوری را می‌پذیرند از آن‌هایی که فن آوری را نمی‌پذیرند که توسط یی و همکاران (۲۰۰۷) نیز تایید شد.

پذیرش سازمانی فن آوری نوین، نشان‌دهنده واکنش اجتماعی و جمعی افراد نسبت به آن فن آوری است. از این رو قبل از اظهارنظر در خصوص پذیرش احتمالی سازمان‌ها، باید شرایط متعدد سازمانی را به دقت در نظر گرفت. لذا، پژوهش‌گران این متغیرهای سازمانی را در مطالعات پذیرش فن آوری نوین در سطح سازمان، مورد آزمون قرار داده‌اند. به‌عنوان مثال، اندازه سازمانی به‌عنوان یک عامل کلیدی که بر تصمیم سازمان مبنی بر پذیرش فن-آوری نوین تاثیر دارد، مورد ارزیابی قرار گرفته است (داگرتی و همکاران، ۱۹۹۵ و لی، ۲۰۰۱). در بررسی پیاده‌سازی تجارت الکترونیک در سازمان‌های صنعتی، کلیکام و همکاران (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که میزان استفاده شرکت‌های بزرگ از تجارت الکترونیکی نسبت به شرکت‌های کوچک، بیشتر است.

همچنین یادگیری سازمانی و دانش در خصوص فن آوری موردنظر، به‌طور قابل-ملاحظه‌ای به میزان استفاده از فن آوری کمک می‌نماید (ام‌سی‌گاون و مادی، ۱۹۹۸). داشتن دانش و شناخت از نوآوری، به احتمال زیاد منجر به پذیرش آن خواهد شد، چراکه انگیزه سازمان را به سمت پذیرش آن نوآوری افزایش می‌دهد.

همچنین با توجه به پیچیدگی فن‌آوری‌های نوین، ممکن است سازمان به تخصص و تجربه فنی برای بهره‌گیری از آن فن‌آوری‌ها، نیاز داشته باشد. به‌روز رسانی رایانه‌ها، نمونه‌ای از آثار دانش فنی بر موضوع پذیرش فن‌آوری است. با این حال، تجربه یک سازمان لزوماً به پذیرش فن‌آوری نوین منجر نمی‌شود. ژو و همکاران (۲۰۰۶)، در مطالعه فرایند تغییر رویه‌ی شرکت از تبادل الکترونیکی داده‌ها به سمت استفاده از سیستم‌های مبتنی بر اینترنت، دریافته‌اند که تجربه کار با فن‌آوری قدیمی ممکن است موجب ایجاد هزینه‌های تغییر شود و به این ترتیب حرکت به سمت فن‌آوری نوین و پیشرفته را دشوار سازد.

حمایت مدیران ارشد سازمان، یکی از عوامل بسیار مهمی است که فرایند پذیرش فن‌آوری نوین در سازمان را تسهیل می‌نماید، چراکه آن‌ها با حمایت و چشم‌انداز مثبت خود در تمام سطوح سازمان، بستر مناسبی برای پذیرش فن‌آوری و انتشار نوآوری فراهم می‌نمایند. همه این عوامل در منظر سازمانی مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE) در نظر گرفته می‌شوند.

منظر محیطی

منظر محیطی، عبارت است از عرصه‌ای که در آن، سازمان، فعالیت و کسب‌وکار خود را انجام می‌دهد و با صنعت، رقبا، مشتریان و دولت در ارتباط است (تورناترکی و همکاران، ۱۹۹۰). به‌طور کلی فرض شده محیط، نیرویی است که می‌تواند یک سازمان را به پذیرش نوآوری ترغیب نموده یا از پذیرش آن بازدارد (لیپرت و گویندراجولا، ۲۰۰۶).

مطالعات بسیاری، اهمیت نیروی محیط را بر پذیرش نوآوری ثابت کرده‌اند. عدم اطمینان محیطی، فشار رقابتی، فشار صنعتی و سیاست دولتی، همه به‌عنوان فشارهای محیطی بر سازمان‌ها در نظر گرفته می‌شوند (لیپرت و گویندراجولا، ۲۰۰۶). حتی در بسیاری از موارد ممکن است، صرفاً فشار خارجی سازمان را برای پذیرش یک فن‌آوری نوین تحت تاثیر قرار دهد. به‌عنوان مثال، تئو و همکاران (۱۹۹۵) دریافته‌اند که فشار دولت به تنهایی، تنها دلیل مهم پذیرش اینترنت توسط بسیاری از شرکت‌های سنگاپوری بود. اثرات شبکه‌ای اشاره به اقدامات جمعی دیگر شرکت‌های موجود در یک شبکه دارد و مطالعات متعددی نشان می‌دهند که اثرات شبکه‌ای یکی از مهم‌ترین عوامل محیطی در پذیرش فن‌آوری ارتباطات است (چاولس و همکاران، ۲۰۰۰).

به‌طور خلاصه، فشارهای محیطی از منابع مختلفی ناشی می‌شوند. این فشارها می‌توانند از دولت، رقبا، تامین‌کنندگان یا حتی از منابع اطلاعاتی باشند. اما صرف‌نظر از منبع فشار،

منظر محیطی مدل سه بخشی فن آوری، سازمانی و محیطی (TOE) نشان می‌دهد که این فشارها بر پذیرش سازمانی یک فن آوری نوین تاثیر می‌گذارد اما درجه و میزان تاثیر ممکن است در سازمان‌ها متفاوت باشد (هوانگ و همکاران، ۲۰۰۸). در پژوهش‌های هوانگ و همکاران (۲۰۰۸)، دیدریک و وست (۲۰۰۳) و گراور (۱۹۹۳)، جهت تحلیل پذیرش فن-آوری نوین در سطح سازمان، از مدل سه بخشی فن آوری، سازمانی و محیطی (TOE) استفاده شده است. به‌طور کلی می‌توان اذعان نمود که این مدل، مبنای محکم تئوری و پشتوانه‌ی کامل تجربی دارد (اکس او و همکاران، ۲۰۰۴).

باتوجه به بررسی مبانی نظری و تجربی موجود به روش متاستنز و استخراج و تجمیع درون‌مایه‌های اصلی پژوهش‌های انجام شده بر اساس مدل سه بخشی فن آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، عوامل موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان‌ها، به‌شرح جدول ۱ شناسایی شد:

جدول ۱: عوامل موثر بر پذیرش XBRL در سطح سازمان در مدل TOE

عوامل منظر محیطی	عوامل منظر سازمانی	عوامل منظر فن آوری
فشار دولت فشار رقبا فشار شرکا فشار مشتریان فشار تامین‌کنندگان به‌طور کلی فشارهای ارتباطات خارجی	آمادگی سازمانی (سازگاری فیزیکی و فنی) بها و هزینه تحمیلی اندازه سازمان دانش، تخصص و تجربه سازمان آگاهی مدیران از منافع و مزایا حمایت مدیران ارشد سازمان	مزیت و برتری نسبی ادراک شده عدم پیچیدگی سادگی تطابق با نیازها سازگاری با وضعیت موجود در سازمان آمادگی فن آوری (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری)

مدل امکان‌سنجی زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان

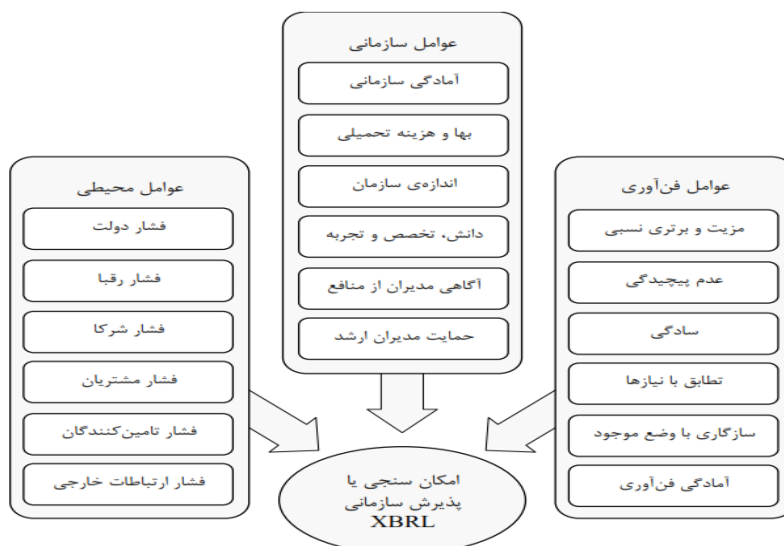
امور مالیاتی کشور

هر چند که تاثیر روزافزون فن آوری در تمام ابعاد حسابداری از سوی اکثر پژوهش‌های حسابداری نادیده گرفته شده است (ساوتن، ۲۰۰۰)، اما شمار محدود مطالعات تجربی درخصوص پذیرش سامانه‌های گزارشگری مالی جایگزین، با ظهور زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) افزایش یافته است. اما همچنان خلا وجود پژوهش حسابداری درخصوص آثار وسیع فن آوری در حوزه‌ی مالیات به‌خصوص پذیرش یک

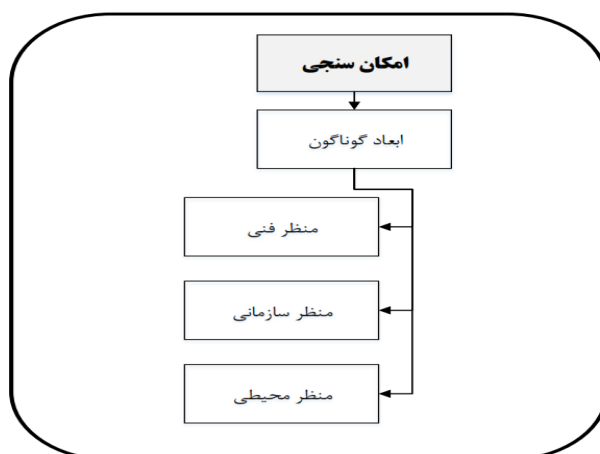
سامانه‌ی گزارشگری مالیاتی جایگزین، بسیار محسوس است که این پژوهش به این مهم می‌پردازد.

همچنین پژوهش‌گران بسیاری از جمله دولین و تروشانی (۲۰۰۷)، تروشانی و رائو (۲۰۰۷)، ماندیلاس و همکاران (۲۰۰۹)، ازم و تیلور (۲۰۱۱)، موسا (۲۰۱۱)، هندرسون و همکاران (۲۰۱۲) و دیوید (۲۰۱۶)، از مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE) برای توضیح الگوی پذیرش فن‌آوری نوین و بررسی امکان‌سنجی آن در سطح سازمان استفاده نموده‌اند که این امر نشان‌دهنده اعتبار بالای این مدل در سطح سازمانی است، لذا در این پژوهش نیز از این مدل برای امکان‌سنجی و در نهایت پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان امور مالیاتی کشور استفاده شده است.

مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE)، یک چارچوب مفهومی جامع برای مطالعه پذیرش سازمانی فراهم می‌کند. این مدل، سازمان را در مرکز مطالعه قرار می‌دهد. بر اساس برتری‌های مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE) و به دنبال کارهای پژوهش‌گرانی مانند چاولس و همکاران (۲۰۰۱)، ایکاوو و همکاران (۱۹۹۵)، پریمکومار و همکاران (۱۹۹۵)، هوانگ و همکاران (۲۰۰۸)، مدل پذیرش فن‌آوری نوین در این پژوهش در سطح سازمان توسعه یافته است. بنابراین، عوامل موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان مورد نظر با استفاده از مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE) که دربردارنده مهم‌ترین عوامل موثر بر پذیرش زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان می‌باشد، به شرح ذیل ترسیم می‌گردد:

نگاره ۲: عوامل موثر بر امکان بکارگیری XBRL در سازمان امور مالیاتی کشور با استفاده از مدل TOE در این پژوهش

نگاره ۳: الگوی امکان‌سنجی بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در این پژوهش

در نتیجه مطالعه مبانی نظری و تجربی موجود در مرحله اول پژوهش، عوامل مهم موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان‌ها، در قالب مدل سه بخشی فن‌آوری، سازمانی و محیطی (TOE) بررسی و شناسایی شدند. در این مرحله به‌طور کلی، ۲۵ شاخص در قالب ۳ مولفه به‌شرح ذیل که بر امکان بکارگیری زبان

گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سطح سازمان موثر هستند، شناسایی و در الگوی نظری پژوهش به شرح ذیل لحاظ شدند:

سوال‌های پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی امکان‌سنجی بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور است. به همین منظور، پس از شناسایی عوامل موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، به دنبال پاسخ به سوال زیر است:

ادراک کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور از امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در گزارشگری مالیاتی در ایران چگونه است؟ در پی یافتن پاسخ این سوال زیربنایی، موضوع امکان‌سنجی بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) با توجه به عوامل گوناگون در سازمان امور مالیاتی کشور بررسی، چالش‌های موجود شناسایی و راه‌کارهای احتمالی پیشنهاد شده است.

روش‌شناسی پژوهش

دامنه پژوهش، روش نمونه‌گیری و اندازه نمونه

این پژوهش از منظر بعد زمانی، از نوع مقطعی بوده و از لحاظ دوره زمانی، سال ۱۳۹۶ را در بر می‌گیرد. پژوهش حاضر در تهران انجام شده و با توجه به موضوع پژوهش، متخصصان زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) و خبرگان سازمان امور مالیاتی کشور به‌عنوان جامعه پژوهش در نظر گرفته شده‌اند.

با توجه به اهداف پژوهش برای انجام مصاحبه با متخصصان زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL)، روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف (هدفمند) به‌عنوان روش اصلی گردآوری داده‌ها، مورد استفاده قرار گرفته و روش نمونه‌گیری گلوله برفی برای افزایش تعداد اعضای نمونه که تجربه و تخصص کافی در این خصوص دارند، اعمال شد که در مجموع، ۲۱ مصاحبه در ماه‌های آذر تا اسفند سال ۱۳۹۶ در تهران انجام شد. معمولاً اندازه نمونه در پژوهش‌های کیفی بسیار کم است و بر اساس شرایط اشباع تعیین می‌شود (فرانسیس و همکاران، ۲۰۱۰). همچنین کرسول (۲۰۰۷) بیان می‌کند که اندازه مناسب نمونه در این پژوهش‌ها، بین ۵ تا ۲۵ شرکت‌کننده است. با توجه به روند انجام مصاحبه‌ها

در پژوهش حاضر مشخص شد که پژوهش در مصاحبه چهاردهم به نقطه اشباع رسیده و پس از آن، داده‌ها و اطلاعات جدیدی به دست نیامد. با توجه به توضیحات فوق، در نهایت ۲۱ مصاحبه انجام شد که تعداد مناسبی است.

از مصاحبه‌شونده‌ها درخصوص عوامل موجود در چارچوب نظری حاصل از مبانی نظری، پرسیده شد و در مورد سایر عواملی نظرخواهی شد که ممکن است موثر باشند اما در مصاحبه، اشاره نشده‌اند. تمام مصاحبه‌ها نیز با پرسش درخصوص معرفی سایر افراد متخصص و باتجربه در حوزه موردنظر، پایان یافت. مصاحبه‌ها با مجوز افراد، با دو دستگاه (گوشی همراه و ضبط صوت) ضبط و سپس به نوشتار تبدیل شد. در تحلیل داده‌های مصاحبه‌ها، از تحلیل محتوای کیفی استفاده و هر یک از اجزای متن به‌عنوان جزیی از کل متن مورد بررسی، در نظر گرفته شد (رایینسن و کر، ۲۰۱۵).

برای اجرای پرسشنامه که به روش دلفی فازی انجام شد نیز از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف (هدفمند) استفاده شده است. در این پژوهش، از میان کارشناسان سازمان امور مالیاتی کشور، کارشناسان شاغل در اداره کل امور مالیاتی مودیان بزرگ، به‌عنوان افراد خبره در حوزه گزارشگری و رسیدگی مالیاتی انتخاب شدند. در نهایت پس از برگزاری یک کارگاه آموزشی جهت آشنایی با مفاهیم و کارکرد زبان گزارشگری تجاری توسعه-پذیر (XBRL)، ۷۰ پرسشنامه از کارشناسان اداره کل امور مالیاتی مودیان بزرگ جمع-آوری و تحلیل شد. با توجه به نوع پژوهش حاضر، روش دلفی دستیابی به اهداف مورد نظر را میسر خواهد ساخت (باباجانی و همکاران، ۱۳۹۲)، لذا در نهایت اعضای گروه دلفی با رعایت سه ویژگی یعنی حضور نمایندگان گروه‌های متخصص، آگاهی عمیق از موضوع و وسعت نظر و آگاهی انتخاب شدند (باباجانی و محرمی، ۱۳۹۶). با توجه به اینکه تعداد خبرگان در روش دلفی، در اغلب پژوهش‌ها کمتر از ۵۰ نفر می‌باشد و برخی پژوهش‌گران نیز تاکید کرده‌اند که معمولاً ۳۰ نفر خبره برای ارایه اطلاعات کافی است (پاول، ۲۰۰۳)، لذا تحلیل ۷۰ پرسشنامه، تعداد بسیار مناسبی برای این پژوهش می‌باشد.

روش گردآوری و تحلیل داده‌های پژوهش

در این پژوهش، ابتدا از روش (ابزار) اسنادکاوی جهت مطالعه پیشینه نظری و تجربی و استخراج الگوی نظری پژوهش، بهره گرفته شده است. سپس بر اساس چارچوب نظری تدوین شده، از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شده است. در نهایت نیز پرسش‌نامه مورد استفاده قرار گرفته است و سوال‌های پرسش‌نامه بر اساس تحلیل نتایج حاصل از مصاحبه-

های انجام شده، تنظیم شده‌اند.

در پژوهش حاضر، برای تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه، روش کیفی و برای تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه، روش کمی استفاده شده است. در واقع، با توجه به ماهیت اکتشافی پژوهش، تحلیل محتوای کیفی برای تحلیل داده‌های حاصل از انجام مصاحبه مناسب است (برگ و لون ۲۰۱۲، حسین ۲۰۱۲). لذا در این مرحله از پژوهش، چارچوب نظری حاصل از مطالعه مبانی نظری، برای کشف کدهای اولیه مورد استفاده قرار گرفته و تم‌ها شمارش شده‌اند.

جهت تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه نیز، روش دلفی فازی مورد استفاده قرار گرفته است. روش دلفی فازی در دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط کافمن و گوپتا ابداع گردید (چنگ و لین، ۲۰۰۲). یکی از مهم‌ترین مزیت‌های تکنیک دلفی فازی نسبت به تکنیک دلفی سنتی جهت انتخاب و غربال گزینه‌ها، آن است که می‌توان از یک راند برای تلخیص و غربال استفاده نمود. به عبارت دیگر، در این حالت تنها یک بار پرسشنامه بین خبرگان توزیع و نظر آنان دریافت می‌گردد (حیبی و همکاران، ۱۳۹۳). این ویژگی دلفی فازی در افزایش کارایی پژوهش اهمیت فراوانی دارد. در این پژوهش نیز از روش دلفی فازی تک-راند استفاده گردیده است.

یافته‌های پژوهش

جدول ۲. نتایج حاصل از مصاحبه نیمه ساختاریافته

نتیجه	مصاحبه‌شونده‌هایی که یافته‌ها را تایید نمودند		یافته‌های موجود	ابعاد (مناظر)	امکان‌سنجی
	تعداد	درصد			
تایید	۲۰	۹۵٪	۱. مزیت و برتری نسبی XBRL	فن‌آوری	عوامل موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور ایران
تایید	۱۶	۷۶٪	۲. فرایند نسبتاً ساده و بدون پیچیدگی آن		
تایید	۱۸	۸۶٪	۳. تطابق آن با نیازهای استفاده‌کنندگان		
تایید	۱۹	۹۰٪	۴. قابل ویرایش و سازگار بودن با انواع فن-آوری‌های موجود		
تایید	۱۷	۸۱٪	۵. سازگار بودن با توان فنی واحدهای سازمان		
تایید	۱۸	۸۶٪	۶. سازگاری با توان فیزیکی و فنی موجود	سازمانی	
تایید	۱۹	۹۰٪	۷. سازگاری با فرایندهای مورد استفاده		
تایید	۱۷	۸۱٪	۸. مطابقت با توانایی‌های مهارتی موجود		
تایید	۱۶	۷۶٪	۹. میزان دانش، تخصص و تجربه کارکنان		
تایید	۱۵	۷۱٪	۱۰. بها و هزینه‌ی تحمیلی با توجه به ملاحظات منفعت- هزینه		
تایید	۱۳	۶۲٪	۱۱. هزینه استقرار، آموزش، اجرا و نگهداری		
تایید	۱۸	۸۶٪	۱۲. ابعاد و حجم فعالیت سازمان متولی		
تایید	۱۹	۹۰٪	۱۳. آگاهی مدیران ارشد از منافع و مزایای XBRL		
تایید	۲۱	۱۰۰٪	۱۴. دید مثبت مدیران ارشد در خصوص استقرار و بکارگیری		
تایید	۱۶	۷۶٪	۱۵. اطلاعات کامل، جامع و مناسب مدیران ارشد در زمینه بکارگیری XBRL		
تایید	۱۵	۷۱٪	۱۶. آمادگی مدیران ارشد در خصوص دریافت مشاوره و راهنمایی		
تایید	۲۱	۱۰۰٪	۱۷. حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد در خصوص بکارگیری XBRL		

تایید	۹۵٪	۲۰	۱۸. فشار و الزام دولت‌ها	محیطی
تایید	۷۱٪	۱۵	۱۹. تاکید سازمان متولی بر نحوه انجام امور در محیط	
رد	۳۸٪	۸	۲۰. بکارگیری XBRL توسط سایر رقبای سازمان متولی	
تایید	۷۶٪	۱۶	۲۱. بکارگیری XBRL توسط سایر سازمان‌ها و نهادهای موازی	
تایید	۸۱٪	۱۷	۲۲. تمایل سازمان متولی به پیشرو بودن در استفاده از فن‌آوری‌های نوین	
تایید	۵۷٪	۱۲	۲۳. نیاز و فشار مشتریان سازمان متولی	
تایید	۸۶٪	۱۸	۲۴. حمایت تامین‌کنندگان و شرکت‌های نرم-افزاری	
تایید	۷۱٪	۱۵	۲۵. ارتباط سازمان متولی با سازمان‌های حمایت‌کننده از XBRL	

همان‌طور که از جدول فوق استنباط می‌شود، تحلیل محتوای کیفی داده‌های ۲۱ مصاحبه نیمه‌ساختار یافته ضمن تایید مبانی نظری پژوهش، نشان داد که عوامل مهم موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور نیز در سه بخش کلی فن‌آوری، سازمانی و محیطی قرار گرفته و ۲۴ شاخص به شرح جدول ۳ از ۲۵ شاخص شناسایی شده، تایید و وارد مرحله بعدی شدند. در واقع، بر اساس شاخص‌های تایید شده در مصاحبه‌ها، سوال‌های پرسشنامه تدوین مورد استفاده قرار گرفتند.

جدول ۳: فهرست مولفه‌ها و شاخص‌های تایید شده جهت ورود به پرسشنامه پژوهش

نماد شاخص	شاخص‌ها	مولفه‌ها
C01	مزیت و برتری نسبی XBRL	منظر فن‌آوری
C02	فرایند نسبتاً ساده و بدون پیچیدگی آن	
C03	تطابق آن با نیازهای استفاده‌کنندگان	
C04	قابل ویرایش و سازگار بودن با انواع فن‌آوری‌های موجود	
C05	سازگار بودن با توان فنی واحدهای سازمان	
C06	سازگاری با توان فیزیکی و فنی موجود	منظر سازمانی

C07	سازگاری با فرایندهای مورد استفاده		
C08	مطابقت با توانایی‌های مهارتی موجود		
C09	میزان دانش، تخصص و تجربه کارکنان		
C10	بها و هزینه‌ی تحمیلی با توجه به ملاحظات منفعت - هزینه		
C11	هزینه استقرار، آموزش، اجرا و نگهداری		
C12	ابعاد و حجم فعالیت سازمان متولی		
C13	آگاهی مدیران ارشد از منافع و مزایای XBRL		
C14	دید مثبت مدیران ارشد درخصوص استقرار و بکارگیری		
C15	اطلاعات کامل، جامع و مناسب مدیران ارشد در زمینه بکارگیری XBRL		
C16	آمادگی مدیران ارشد درخصوص دریافت مشاوره و راهنمایی		
C17	حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد درخصوص بکارگیری XBRL		
C18	فشار و الزام دولت‌ها		منظر محیطی
C19	تاکید سازمان متولی بر نحوه انجام امور		
C20	بکارگیری XBRL توسط سایر سازمان‌ها و نهادهای موازی		
C21	تمایل سازمان متولی به پیشرو بودن در استفاده از فن‌آوری‌های نوین و کارآمد		
C22	نیاز و فشار مشتریان سازمان متولی		
C23	حمایت تامین‌کنندگان و شرکت‌های نرم‌افزاری		
C24	ارتباط سازمان متولی با سازمان‌های حمایت‌کننده از XBRL		

ابتدا، نظرات مصاحبه‌شونده‌ها در رابطه با هر مورد در الگوی نظری موجود، ارایه شده تا مشخص شود که براساس دیدگاه پاسخ‌دهندگان هر یک از موارد مورد بررسی، تایید شده یا خیر و بدین ترتیب الگوی نظری حاصل از بررسی مبانی نظری، اصلاح و در مرحله بعدی پژوهش استفاده شود. نتایج حاصل از انجام مصاحبه‌ها در جدول زیر نشان داده شده است:

سپس بر اساس بررسی مبانی نظری و تجربی موجود و مصاحبه‌های تخصصی انجام شده، به شناسایی و غربالگری شاخص‌های پژوهش پرداخته شده است. از بین ۲۵ شاخص، در مجموع ۲۴ شاخص جهت ورود به پرسشنامه پژوهش شناسایی شده‌اند. در ادامه پژوهش و طی چهار گام، موضوع امکان‌بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور بررسی، چالش‌های موجود شناسایی و راه‌کارهای احتمالی پیشنهاد شده است.

گام اول: شناسایی طیف مناسب برای فازی سازی عبارات کلامی
دیدگاه خبرگان پیرامون اهمیت هر یک از شاخص‌ها با طیف فازی ۷ درجه گردآوری شده است. نظر به این که در این پژوهش از روش دلفی فازی تک‌راند استفاده گردیده است، به منظور جمع‌آوری بهتر و دقیق‌تر نظرات خبرگان، مقیاس ۷ درجه لیکرت با اعداد مثلث فازی متناظر، به شرح جدول زیر به کار گرفته شده است:

جدول ۴: مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت با اعداد مثلث فازی متناظر برای ارزش‌گذاری شاخص‌ها

مقیاس عدد فازی	متغیر زبانی	معادل قطعی
(0, 0, 0.1)	کاملاً بی اهمیت	۱
(0, 0.1, 0.3)	خیلی بی اهمیت	۲
(0.1, 0.3, 0.5)	بی اهمیت	۳
(0.3, 0.5, 0.75)	متوسط	۴
(0.5, 0.75, 0.9)	با اهمیت	۵
(0.75, 0.9, 1)	خیلی با اهمیت	۶
(0.9, 1, 1)	کاملاً با اهمیت	۷

گام دوم: تجمیع فازی مقادیر فازی شده
پس از انتخاب طیف فازی مناسب، نظرات خبرگان جمع‌آوری و به صورت فازی (در اینجا در قالب اعداد مثلث فازی) ثبت گردید. در واقع ابتدا به فازی سازی دیدگاه پند خبرگان برای هر یک از شاخص‌های پژوهش پرداخته شد، سپس با استفاده از روش میانگین فازی، به تجمیع نظرات خبرگان پرداخته شد که نتایج مربوط به هر شاخص در قالب یک عدد مثلث فازی به شرح زیر ارائه شده است:

جدول ۵: میانگین فازی دیدگاه پنل خبرگان برای هر یک از شاخص‌های پژوهش

نماد شاخص X	مقدار کمینه L	محتمل‌ترین مقدار M	مقدار بیشینه U	میانگین نظرات خبرگان mean
C01	0.62	0.80	0.92	(0.619,0.802,0.921)
C02	0.54	0.72	0.85	(0.536,0.719,0.854)
C03	0.59	0.77	0.90	(0.589,0.773,0.899)
C04	0.54	0.72	0.86	(0.544,0.718,0.856)
C05	0.54	0.71	0.84	(0.539,0.711,0.844)
C06	0.46	0.64	0.81	(0.456,0.644,0.806)
C07	0.42	0.61	0.78	(0.424,0.611,0.777)
C08	0.45	0.64	0.80	(0.449,0.641,0.804)
C09	0.39	0.56	0.73	(0.389,0.563,0.725)
C10	0.59	0.78	0.91	(0.594,0.784,0.91)
C11	0.44	0.63	0.79	(0.439,0.626,0.788)
C12	0.62	0.81	0.93	(0.624,0.809,0.927)
C13	0.33	0.51	0.69	(0.334,0.511,0.694)
C14	0.49	0.68	0.83	(0.494,0.676,0.832)
C15	0.33	0.50	0.68	(0.334,0.503,0.681)
C16	0.38	0.57	0.75	(0.381,0.568,0.754)
C17	0.38	0.57	0.76	(0.384,0.572,0.763)
C18	0.55	0.74	0.88	(0.55,0.743,0.883)
C19	0.57	0.76	0.89	(0.567,0.757,0.89)
C20	0.49	0.68	0.84	(0.489,0.68,0.837)
C21	0.51	0.71	0.86	(0.507,0.71,0.856)
C22	0.60	0.79	0.91	(0.596,0.786,0.914)
C23	0.42	0.61	0.78	(0.421,0.614,0.784)
C24	0.43	0.63	0.80	(0.433,0.63,0.803)

گام سوم: فازی‌زدایی مقادیر فازی شده

در این گام، پس از تجمیع فازی دیدگاه خبرگان، با استفاده از روش مرکز سطح، به فازی-زدایی مقادیر به دست آمده برای هر شاخص اقدام شده است. نتایج حاصل از فازی‌زدایی و تعیین مقدار قطعی هر شاخص در جدول ۶ ارائه شده است.

گام چهارم: انتخاب آستانه تحمل و غربال شاخص‌های اثرگذار

پس از فازی‌زدایی و تعیین مقادیر قطعی برای هر شاخص، به منظور غربال شاخص‌های اثرگذار باید یک آستانه تحمل در نظر گرفت. در این پژوهش، با توجه به نوع پژوهش و نیز به تبعیت از پژوهش‌های انجام شده (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۳؛ وو و فانگ، ۲۰۱۱) آستانه تحمل ۰/۷ در نظر گرفته شده است. اگر مقدار قطعی حاصل از فازی‌زدایی دیدگاه

تجمیع شده خبرگان، بزرگ‌تر از آستانه تحمل (۰/۷) باشد شاخص موردنظر به‌عنوان یک شاخص اثرگذار تایید و در غیر این صورت رد می‌شود (وو و فانگ، ۲۰۱۱). نتایج به‌دست آمده، در جدول ذیل نشان داده شده است:

جدول ۶: تعیین مقدار قطعی هر یک از شاخص‌های پژوهش و نتایج حاصل از غربالگری آنها

نماد شاخص X	میانگین نظرات خبرگان Mean	مقدار قطعی شاخص Crisp	نتیجه Result
C01	(0.619,0.802,0.921)	0.78	پذیرش
C02	(0.536,0.719,0.854)	0.70	پذیرش
C03	(0.589,0.773,0.899)	0.75	پذیرش
C04	(0.544,0.718,0.856)	0.71	پذیرش
C05	(0.539,0.711,0.844)	0.70	رد
C06	(0.456,0.644,0.806)	0.64	رد
C07	(0.424,0.611,0.777)	0.60	رد
C08	(0.449,0.641,0.804)	0.63	رد
C09	(0.389,0.563,0.725)	0.56	رد
C10	(0.594,0.784,0.91)	0.76	پذیرش
C11	(0.439,0.626,0.788)	0.62	رد
C12	(0.624,0.809,0.927)	0.79	پذیرش
C13	(0.334,0.511,0.694)	0.51	رد
C14	(0.494,0.676,0.832)	0.67	رد
C15	(0.334,0.503,0.681)	0.51	رد
C16	(0.381,0.568,0.754)	0.57	رد
C17	(0.384,0.572,0.763)	0.57	رد
C18	(0.55,0.743,0.883)	0.73	پذیرش
C19	(0.567,0.757,0.89)	0.74	پذیرش
C20	(0.489,0.68,0.837)	0.67	رد
C21	(0.507,0.71,0.856)	0.69	رد
C22	(0.596,0.786,0.914)	0.77	پذیرش
C23	(0.421,0.614,0.784)	0.61	رد
C24	(0.433,0.63,0.803)	0.62	رد

همان طوری که در جدول فوق ملاحظه می گردد، با تحلیل ۷۰ پرسشنامه به روش دلفی فازی مشخص شد که تنها ۹ شاخص، در قالب ۳ مؤلفه مورد پذیرش کارکنان سازمان امور مالیاتی کشور قرار گرفته اند.

نتیجه گیری

این پژوهش برای نخستین بار، با تاکید بر ابزار انتقال اطلاعات مالیاتی و کیفیت گزارشگری مالیاتی و فرایند تصمیم گیری رسیدگی کنندگان مالیاتی، به بررسی مساله بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور پرداخته است. در حالی که در پژوهش هایی که تاکنون انجام شده به اهمیت و نقش کلیدی ابزار گزارشگری مالیاتی اشاره نشده و به زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) که یکی از انواع فن آوری های نوین گزارشگری است جهت بهبود گزارشگری مالیاتی به منظور ارتقای رسیدگی های مالیاتی، پرداخته نشده است. لذا باتوجه به شناسایی خلا دانشی موجود در این خصوص، این پژوهش در سه مرحله به بررسی موضوع پرداخته است. نتایج این پژوهش که حاصل جمع آوری شواهد نظری و تجربی در این زمینه است می تواند به افزایش غنای ادبیات موجود در رشته کمک نماید.

تحلیل محتوای کیفی داده های ۲۱ مصاحبه نیمه ساختار یافته در مرحله دوم پژوهش عوامل موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) در سازمان ها را مشخص نموده است. در ادامه، ارزیابی وضعیت موجود در سازمان امور مالیاتی کشور با توجه به عوامل موثر بر امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) که در مرحله دوم شناسایی شده و در مرحله سوم با تحلیل ۷۰ پرسشنامه به روش دلفی فازی بررسی شدند، نشان می دهد که هرچند که از منظر فن آوری، بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور امکان پذیر است، اما از منظر سازمانی و محیطی امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور وجود ندارد و با چالش هایی از منظر سازمانی و محیطی روبه روست.

از منظر فن آوری، امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور فراهم است چراکه خبرگان مالیاتی معتقدند زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر (XBRL) دارای مزیت و برتری نسبی در مقایسه با سایر قالب های

گزارشگری مالیاتی است. همچنین فرایندی نسبتاً ساده و بدون پیچیدگی داشته و مطابق با نیازهای استفاده‌کنندگان است. علاوه بر این، سازگار با انواع فن‌آوری‌های موجود در سازمان امور مالیاتی کشور است. البته طبق نظر خبرگان مالیاتی این زبان نوین گزارشگری، سازگار با توان فنی واحدهای سازمان امور مالیاتی کشور نمی‌باشد که این موضوع محل تامل است.

اما طبق جدول ۶ تحلیل نتایج نشان می‌دهد که به لحاظ شاخص‌های منظر سازمانی، امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور فراهم نیست. خبرگان مالیاتی معتقدند که بکارگیری این زبان نوین گزارشگری، با توان فیزیکی و فنی موجود و همچنین فرایندهای مورد استفاده در سازمان امور مالیاتی کشور سازگار نیست و تطابقی با توانایی‌های مهارتی موجود و میزان دانش، تخصص و تجربه کارکنان سازمان وجود ندارد. هرچند که هزینه استقرار، آموزش، اجرا و نگهداری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) ناچیز نیست اما بکارگیری آن، بها و هزینه تهیه و تولید گزارش‌ها و رسیدگی‌های مالیاتی را کاهش می‌دهد، لذا با توجه به ابعاد و حجم فعالیت سازمان مذکور و در بلندمدت به نفع سازمان امور مالیاتی کشور خواهد بود. اما خبرگان مالیاتی معتقدند که آگاهی و اطلاعات مدیران ارشد از منافع و مزایای بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) اندک است، لذا دید مثبتی نسبت به بکارگیری آن ندارند. همچنین درخصوص دریافت مشاوره و راهنمایی از متخصصان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) اقدام مشخصی انجام نشده است. به‌طور کلی بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور از حمایت و پشتیبانی مدیران ارشد برخوردار نمی‌باشد.

همچنین نتایج نشان می‌دهد که به لحاظ شاخص‌های منظر محیطی نیز امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور فراهم نیست. چراکه خبرگان مالیاتی معتقدند هرچند با توجه به فشار و الزام دولت، تاکید سازمان متولی بر لزوم انجام رسیدگی‌های مالیاتی طبق قوانین و مقررات مالیاتی رو نیاز استفاده-کنندگان، بکارگیری آن ضروری به‌نظر می‌رسد، اما به اعتقاد خبرگان مالیاتی، به‌دلیل عدم بکارگیری آن توسط سایر سازمان‌ها و نهادهای نظارتی در حوزه‌های مختلف مانند بانک، بورس و بیمه، عدم تمایل سازمان متولی به پیشرو بودن در استفاده از فن‌آوری‌های نوین و کارآمد، عدم حمایت تامین‌کنندگان و شرکت‌های نرم‌افزاری و عدم ارتباط سازمان امور

مالیاتی کشور با سازمان‌های حمایت‌کننده از زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) امکان بکارگیری آن در سازمان امور مالیاتی کشور وجود ندارد.

پیشنهادها

با توجه به نتایج پژوهش حاضر که نشان می‌دهد در شرایط کنونی و از منظر فن‌آوری امکان بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور فراهم است، پیشنهاد می‌شود اقدامات لازم درخصوص بکارگیری این زبان نوین گزارشگری در سازمان امور مالیاتی کشور انجام پذیرد و در ادامه مسیر تحول نظام مالیاتی کشور، زمینه لازم برای بکارگیری و پیاده‌سازی آن در سازمان امور مالیاتی کشور فراهم شود.

همان‌طور که در بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا از جمله انگلستان، نهاد مسؤل در حوزه مالیات از زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) استفاده می‌نمایند، پیشنهاد می‌شود سازمان امور مالیاتی کشور ایران نیز از این زبان نوین در گزارشگری استفاده نماید تا از قابلیت‌ها، مزایا و منافع آن بهره‌مند شود. چراکه تعیین ابزار مناسب گزارشگری مالیاتی از سوی سیاست‌گذاران و الزام مودیان مالیاتی به استفاده از آن، موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالیاتی شده و با ارتقای کیفیت گزارشگری مالیاتی، متعاقباً کیفیت رسیدگی مالیاتی نیز افزایش می‌یابد.

به‌عبارت بهتر با این راه کار نوین، درآمد مشمول مالیات مودیان به بهترین نحو توسط کارشناسان ارشد مالیاتی (ممیزان) سازمان امور مالیاتی تعیین و قطعی شده و مورد تمکین مودیان مالیاتی قرار گرفته و مراحل وصول مالیات نیز به سرعت طی می‌شود. در واقع، رسیدگی مالیاتی باکیفیت که به‌دنبال گزارشگری مالیاتی باکیفیت صورت می‌پذیرد، زیربنای تشکیل یک نظام مالیاتی کاراست که با تحقق اصل اعتماد متقابل موجب افزایش رضایت و اعتماد مودیان می‌شود. این امر رعایت قوانین و مقررات مالیاتی از سوی شرکت‌ها را به‌دنبال دارد که به‌معنای افزایش تمکین مالیاتی مودیان و متعاقباً افزایش درآمدهای مالیاتی دولت است.

اما با توجه به آن بخش از نتایج پژوهش حاضر که نشان می‌دهد در حال حاضر و از منظر سازمانی، شرایط مناسبی جهت بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور وجود ندارد، پیشنهاد می‌شود شرایطی فراهم شود

تا دانش، آگاهی و حمایت مدیران ارشد سازمان افزایش یابد. همچنین با توجه به آن بخش از نتایج پژوهش حاضر که نشان می‌دهد در حال حاضر و از منظر محیطی، شرایط مناسبی جهت بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) در سازمان امور مالیاتی کشور وجود ندارد، پیشنهاد می‌شود تدابیر حمایتی اندیشیده شود تا شرایط لازم در محیط فعالیت سازمان امور مالیاتی کشور جهت بکارگیری زبان گزارشگری تجاری توسعه‌پذیر (XBRL) و بهره‌مندی از مزایا و منافع آن فراهم شود.

منابع

- باباجانی، جعفر. (۱۳۹۲). عوامل و محرک های تحول در نظام پاسخگویی مالی و عملیاتی بخش عمومی ایران. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*. شماره ۳۷. ۱-۳۷.
- باباجانی، جعفر و مژگان محرمی. (۱۳۹۶). تعیین شاخص های ارزیابی عملکرد مالی و قابلیت های سیستم حسابداری جهت ایفای مسئولیت پاسخگویی مالی در شهرداری تهران. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*. شماره ۵۵. ۱-۳۰.
- حبیبی، آرش، صدیقه ایزدیار و اعظم سرافرازی. (۱۳۹۳). *تصمیم گیری های چند معیاره فازی*. چاپ اول. انتشارات کتیبه گیل
- سازمان امور مالیاتی کشور. *نگاهی به طرح جامع مالیاتی (۱۳۹۰) طرح جامع مالیاتی، دفتر مدیریت تغییر*
- عبداللهی، علی و کمال الدین یعقوبی رفیع. (۱۳۹۳). *نگاهی جامع به زبان گزارشگری تجاری توسعه پذیر*. تهران: انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع رسانی و خدمات بورس
- عسکری، علی. (۱۳۹۲). کالبد شکافی اصلاح نظام مالیاتی کشور: چالش ها، برنامه ها و عملکرد نظام مالیاتی. *فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی*. ۲. ۸۵-۱۲۰.
- نظری، علیرضا و ایمان فدایی. (۱۳۹۲). *آسیب شناسی نظام مالیاتی ایران. فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی*. ۴. ۹۵-۱۱۰.
- Azam, M.(2012) Intention to adopt standard business reporting in Australia: *an application of the technology-organization-environment framework*.
- Azam, S., & Taylor, D. (2011). *Adopting standard business reporting (SBR) in Australia: Are CFOs persuaded by technology attributes. Critical Perspectives on Accounting. Florida, USA*.
- Baldrige, J. V., & Burnham, R. A. (1975). Organizational innovation: Individual, organizational, and environmental impacts. *Administrative science quarterly*, 165-176.
- Bame-Aldred, C. W., Cullen, J. B., Martin, K. D., & Parboteeah, K. P. (2013). National culture and firm-level tax evasion. *Journal of Business Research*, 66(3), 390-396.
- Berg, B. L., and H. Lune. (2012). *Qualitative research methods for the social sciences*. 8th ed. Boston, Massachusetts, USA: Pearson.
- Birt, J. L., Muthusamy, K., & Bir, P.(2017). XBRL and the qualitative characteristics of useful financial information. *Accounting Research Journal*, 30(01), 107-126.

- Bonner, S. E. (1999). Judgment and decision-making *research in accounting*. *Accounting Horizons*, 13(4), 385-398.
- Cheng, C. H., & Lin, Y. (2002). Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation. *European journal of operational research*, 142(1), 174-186.
- Chwelos, P., Benbasat, I., & Dexter, A. S. (2000). Empirical Test of an EDI Adoption Model. *Graduate School of Management, California*.
- Claycomb, C., Iyer, K., & Germain, R. (2005). Predicting the level of B2B e-commerce in industrial organizations. *Industrial Marketing Management*, 34(3), 221-234.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (ed.). US: Sage.
- Daugherty, P. J., Germain, R., & Droge, C. (1995). Predicting EDI technology adoption in logistics management: the influence of context and structure. *Logistics and Transportation Review*, 31(4), 309.
- David, J. (2016). The Non-Adoption of XBRL by Professional and Government Organisations in New Zealand and its Implications for Stakeholders. *Phd thesis*.
- Dedrick, J., & West, J. (2003, December). Why firms adopt open source platforms: a grounded theory of innovation and standards adoption. *In Proceedings of the workshop on standard making: A critical research frontier for information systems* (pp. 236-257). Seattle, WA.
- Doolin, B., Troshani, I. (2007). *Organizational adoption of XBRL*. *Electron. Mark.* 17(3), 199-209.
- Francis, J. J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M. P., & Grimshaw, J. M. (2010). What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology and Health*, 25(10), 1229-1245.
- Grandon, E. E., & Pearson, J. M. (2004). Electronic commerce adoption: an empirical study of small and medium US businesses. *Information & management*, 42(1), 197-216.
- Grover, V. (1993). *An empirically derived model for the adoption of customer-based interorganizational systems*. *Decision sciences*, 24(3), 603-640.
- Hanlon, M., & Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2-3), 127-178.
- Henderson, D., Sheetz, S. D., & Trinkle, B. S. (2012). The determinants of inter-organizational and internal in-house adoption of XBRL: A structural equation model. *International Journal of Accounting Information Systems*, 13(2), 109-140.
- Hossain, M. E. (2012). "An investigation on tourism consumers'

- choice behavior towards tour destination loyalty." PhD, Marketing, Curtin University.
- Huang, Z., Janz, B. D., & Frolick, M. N. (2008). A comprehensive examination of Internet-EDI adoption. *Information Systems Management, 25*(3), 273-286.
- Iacovou, C. L., Benbasat, I., & Dexter, A. S. (1995). Electronic data interchange and small organizations: *Adoption and impact of technology. MIS quarterly, 465-485.*
- Lee, J. N. (2001). The impact of knowledge sharing, organizational capability and partnership quality on IS outsourcing success. *Information & Management, 38*(5), 323-335.
- Lippert, S. K., & Govindarajulu, C. (2015). Technological, organizational, and environmental antecedents to web services adoption. *Communications of the IIMA, 6*(1), 14.
- Mandilas, A., Maditinos, D., Pipiliagkopoulos, M., & Passaportis, A. (2009). A Cross Country Assessment of the Determinants of the XBRL Adoption. Paper presented at the 7th Annual Conference Hellenic Finance and Accounting Association, University of Macedonia, Thessaloniki.
- Mata, F. J., Fuerst, W. L., & Barney, J. B. (1995). Information technology and sustained competitive advantage: A resource-based analysis. *MIS quarterly, 487-505.*
- McGowan, M. K. & Madey, G. R. (1998) Adoption and implementation of electronic data interchange. *Information systems innovation and diffusion: Issues and directions, 116-140.*
- Mousa, R. (2011). *E-government adoption process: XBRL adoption in HM revenue and customs and companies house* (Doctoral dissertation, University of Birmingham).
- O'callaghan, R., Kaufmann, P. J. & Konsynski, B. R. (1992). Adoption correlates and share effects of electronic data interchange systems in marketing channels. *The journal of marketing, 45-56.*
- Premkumar, G., Ramamurthy, K., & Nilakanta, S. (1994). Implementation of electronic data interchange: an innovation diffusion perspective, *Journal of Management Information Systems, 11*(2), 157-186.
- Powell, C. (2003). The Delphi technique: myths and realities. *Journal of advanced nursing, 41*(4), 376-382.
- Ramamurthy, K., Premkumar, G. & Crum, M. R. (1999) Organizational and interorganizational determinants of EDI diffusion and Organizational Performance: A Causal Model, *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce, 9*(4), 253-285.
- Robinson, S., & Kerr, R. (2015). Reflexive conversations: Constructing hermeneutic designs for qualitative management research. British

- Journal of Management*, 26(4), 777-790.
- Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of innovations*. New York: The Free Press.
- Rogers, E. M. (1995). *Diffusion of Innovation*. 4th edn, The Free Press, NY, USA.
- Sutton, S. G. (2000). The changing face of accounting in an information technology dominated world. *International Journal of Accounting Information Systems*, 1(1), 1-8.
- Teo, H. H., Tan, B., & Wei, K. K. (1995). Innovation diffusion theory as a predictor of adoption intention for financial EDI. *ICIS 1995 Proceedings*, 14.
- Tornatzky, L. G., Fleischer, M., & Chakrabarti, A. K. (1990). *Processes of technological innovation*. Lexington Books.
- Troshani, I., & Rao, S. (2007). Drivers and inhibitors to XBRL adoption: A qualitative approach to build a theory in under-researched areas. *International Journal of E-Business Research (IJEER)*, 3(4), 98-111.
- Wu, C. H., & Fang, W. C. (2011). Combining the Fuzzy Analytic Hierarchy Process and the fuzzy Delphi method for developing critical competences of electronic commerce professional managers. *Quality & Quantity*, 45(4), 751-768.
- Xu, S., Zhu, K., & Gibbs, J. (2004). Global technology, local adoption: A Cross-Country investigation of internet adoption by companies in the united states and china. *Electronic Markets*, 14(1), 13-24.
- Ye, T., & Gong-min, B. (2007, August). Factors Influencing the Assimilation of E-Commerce for Small-and Medium-Sized Enterprises. *In Management Science and Engineering, 2007. ICMSE 2007. International Conference on* (pp. 34-39). IEEE.
- Zhu, K., & Kraemer, K. L. (2005). Post-adoption variations in usage and value of e-business by organizations: cross-country evidence from the retail industry. *Information systems research*, 16(1), 61-84.
- Zhu, K., Kraemer, K. L., Gurbaxani, V., & Xu, S. X. (2006). Migration to open-standard interorganizational systems: network effects, switching costs, and path dependency. *Mis Quarterly*, 515-539.